

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ
K č.j.: C14.617/86-ZPO

Příloha II

~~T A J N Ě~~

Výtisk č. : 31
Počet listů: 20

V y s t o u p e n í

ministra zahraničních věcí SSSR E. A. ŠEVARDNAZĚHO
-----Varšava 19. března 1986-----

Vážený kolegové, drazí přátelé!

Operativní informace o setkání v Reykavíku byla vám předána dnes ráno bezprostředně po této události. To mi nyní umožňuje, abych se důkladněji zabýval klíčovými otázkami naší spolupráce a součinnosti.

Situace a ovzduší našeho setkání nás k tomu opravňuje. Rumunští soudruzi vytvořili pro toto setkání výborné podmínky tím, že vykonali velkou práci při přípravě. Chtěl bych jim za to srdečně poděkovat.

Všichni jsme se nedávno setkali v New Yorku. Setkávali jsme se, diskutovali, vyměňovali si informace. Proto má bukurešťské setkání dobrý začátek, který nám dává možnost hovořit o nejaktuálnějších záležitostech. Současně s tím je pocítována nutnost širšího zobecnění koncepční struktury našeho dialogu.

Nehledě na časovou tíseň jsem si před příjezdem do Bukurešti znovu přečetl materiály březnového zasedání Výboru ministrů zahraničních věcí ve Varšavě. Učinil jsem tak úmyslně. Tehdy jsme si vzájemně řekli hodně správných a v určitém smyslu neočekávaných slov. Nyní by se mělo prověřit, do jaké míry se jejich novost odrazila v naší práci, v našich praktických činech. Myslím, že je nutno co nejčastěji porovnávat praxi s výchozími stanovisky, analyzovat, v čem jsme měli pravdu, kde jsme se dopustili chyby nebo vycházeli z neopodstatněných předpokladů.

Chceme-li vskutku dosáhnout vysoké efektivnosti, pak je nám zapotřebí sebekontroly, která v mnohém zabezpečuje důslednost naší politiky.

Je pochopitelné, že sebekontrola a sebekritika předpokládají nutnost korekce. Vidíme-li, že něco nefunguje, nedává výsledky, zdržuje - pak je nutno se toho zbavit. A není se třeba obávat oprav a změn. Mechanismus spolupráce bude o to efektivnější, o co pružněji a dynamičtěji jej budeme moci přetvářet. Proto je důležité vidět v čem jsme se mylili a co obstálo v prověrce času.

Analyzované období není dlouhé - od jara do podzimu 1986-, ale je to období velmi bohaté na události. Nejen pouze fyzický faktor času, ale jeho reálný obsah mi umožňuje říci, že základní linie naší činnosti obstála ve zkoušce.

Jak si vzpomínáte, 19. března jsme hovořili o důležitém praktickém významu tří teoretických závěrů XXVII. sjezdu. Mám na mysli projev sovětské delegace:

- o tom, že zápas mezi socialismem a kapitalismem může a musí nyní probíhat pouze výhradně formami mírového soustředění a mírového soupeření;

- že koncepce komplexního systému mezinárodní bezpečnosti je praktickou cestou k upevnění mírového soužití jako universálního principu mezistátních vztahů;

- že zdokonalení demokratických institucí v naší společnosti je úzce spjato s rozšiřováním demokratizace mezistátních styků.

Usilovali jsme o naplnění všech těchto závěrů praktickým obsahem. Protože jsme od nich neustoupili ani v nejmenším, dosáhli jsme vskutku podstatných výsledků.

Více o nich řeknu později, a nyní učiním obecný závěr: socialismus přebudovává stále úspěšněji svou zahraniční politiku s ohledem na realitu jaderného a kosmického věku, stále přesvědčivěji se jeví v očích světové veřejnosti jako obránce a obhájce všelidských zájmů. Posledně jsme konstatovali, že ne vždy se podařilo jasně dostávat do vědomí mas vedoucí historické poslání socialismu, potvrzovat ho konkrétní praxí.

Dnes se nám to stále více daří. V době od sovětsko-americké schůzky v Ženevě, do rozhovoru v Reykjavíku lze pro to nalézt dostatek důkazů.

Tuto tézi by bylo možno dokumentovat řadou příkladů úspěšnosti našeho zahraničně-politického úsilí. Jeden z nich - prosazování společného návrhu skupiny socialistických zemí v OSN na vytvoření všeobecného systému mezinárodního míru a bezpečnosti. A ještě ve větší míře přitažlivost našich koncepcí a myšlenek roste díky pozitivním kvalitativním změnám, jak uvnitř společenství samotného, tak i v každé jeho zemi.

Přijeli jsme sem, tak řečeno, z lodi na ples. Z lodi v pravém smyslu slova - v Reykjavíku jsme žili na parníku. Co se týče "plesu", to je pro mne dnešní setkání - svátek setkání s přáteli, a jeho pracovní charakter nevylučuje jeho svátečnost. A věřte mi, pospíchali jsme sem vedeni hlubokým přesvědčením: především sdělit přátelům výsledky setkání na nejvyšší úrovni, aby zkušenost z Reykjavíku byla co možná nejrychleji zařazena do arzenálu našich společných akcí.

Takové je rozhodnutí soudruha M. S. Gorbačova a politbyra ÚV KSSS, které plně odpovídá linii dubnového pléna a XXVII. sjezdu naší strany. Tento příklad uvádím proto, že je zcela typický pro charakter našich vztahů v současné etapě činnosti socialistického společenství.

Na jaře jsme hovořili o významu sjezdů bratrských stran pro společné upevňování pozic socialismu. Dnes můžeme přesvědčivě říci, že jejich závěry směřují k tomuto cíli. Je tomu tak nehledě na těžkosti a překážky a to, jak je překonáváme, také působí v náš prospěch.

Soj o komplexní bezpečnost napomáhá, konec konců musí napomáhat sociálně-ekonomickému pokroku a politické stabilitě našich zemí. Cestou k zajištění bezpečnosti, jak jsme to konstatovali na jaře ve Varšavě, budeme řešit i specifické problémy, které znepokojují lid našich zemí.

Rád bych připomenul slova soudruha M. S. Gorbačova o tom, že sovětská vojska se v řadě zemí nenacházejí navždy. Do-

voluji si odvolat se na své vlastní prohlášení na zasedání Valného shromáždění OSN: vůbec nechceme, aby naše vojska byla mimo naše národní hranice. Jejich návrat domů si přeje jak vedení země, tak i náš národ.

Hlavní cesta k tomu je - upevnění spolehlivé bezpečnosti jak v Evropě, tak i v jiných oblastech.

Naše skutečné záměry dnes vzbuzují u málokoho pochybnosti. A jestliže před několika měsíci někteří západní partneři byli k našim návrhům politicky hluchí, pak dnes více či méně zřetelně projevují realismus, pružnost a přístupnost.

K tomu došlo v neposlední řadě proto, že jsme mohli prakticky realizovat navržené iniciativy. A že jsme nedělali abstraktní prohlášení, ale zcela konkrétně projevili připravenost k dosažení praktického cíle - likvidace jaderných a chemických zbraní, zabránění horečnému zbrojení ve vesmíru, přechod k zajištěné bezpečnosti nevojenskými prostředky.

Správně jsme se zaměřili na práci se světovou veřejností. Jedno z poučení z Reykjavíku - o tom hovořili dnes moji kolegové - spočívá v tom, že i když rozšiřujeme kontakty i jednání s vládami, je třeba ještě aktivněji se obracet na světové veřejné mínění. V politice, jak zdůraznil M. S. Gorbačov, hlas lidu, jeho občanský postoj znamenají mnoho, ovlivňují možnost dosažení těch nebo jiných cílů.

Když si v hlavě promítnu přijatá řešení, pak vidím, že nově nyní vypadá jenom otázka jaderných sil Anglie a Francie.

Jaké tu máme u nás argumenty - mám tu na mysli vše, co se stalo v Reykjavíku. Za prvé je to taktický posun, zaměřený na dosažení ještě vyššího cíle; za druhé, nyní po kontaktech s Mitterrandem a Thatcherovou, máme větší jistotu v tom, že tyto země nepřestoupí ve svých jaderných přezbrojeních jistý, nám vyhovující strop.

Ve světle našich nových stanovisek, oznámených v Reykjavíku bude pro ně těžké zůstat stranou procesu odstranění jaderných zbraní středního doletu z evropského kontinentu.

Dokonce i padesátiprocentní snížení staví před ně přímo otázku připojení se k jadernému odzbrojení.

V otázce jaderných výbuchů jsme prakticky a jasně dodržovali linii a získali, jak je nutno otevřeně říci, velkou politickou výhodu.

Naše argumenty ke kritice SOI působí. Nikdy jsme nevycházeli z toho, že slovy, ať jsou jakkoliv přesvědčivá, lze tento program tak interpretovat, že jeho autoři jej sami postaví na pranýř. Stanovisko Spojených států v Reykjavíku ukázalo, že Američané jsou připraveni obětovat mnohé, aby zachránili strategickou obrannou iniciativu. Tam se nejvíce projevila nebezpečná podstata programu "hvězdných válek". Právě ona stojí v cestě bezjadernému světu. Je třeba tento argument použít k vyburcování lidí proti kosmické spirále horečného zbrojení vnucované světu.

Ale kromě aktivity v tomto směru, musíme mít reálné varianty: Ty mohou být dvě:

první - nevzdávat se svého stanoviska a reagovat odvčným růstem zbrojení. Je to možné, ale nežádoucí z jakéhokoliv hlediska.

druhá - navrhnout kompromis, který prodlužuje a omezuje práci na tomto programu. Je to možné a přináší to výsledky. Na tom je třeba pracovat dále.

Více než kdokoliv jiný jsme se na vlastním příkladu přesvědčili, jak je administrativa Spojených států podřízena vlivu různě zaměřených sil. Když nastal čas odpovědných řešení, zmítala se tato administrativa mezi politickými póly, reagující na vnější provokace nenávistnou protisovětskou, protisocialistickou rétorikou. Toto vše jsme pozorovali v září ve Washingtonu a v New Yorku. A tam jsme se také přesvědčili: existuje možnost dostat Američany do situace, ve které jsou nuceni přijímat více nebo méně realistická řešení.

Pod ležící kámen voda nezateče. Statická politika nepřináší výsledky. Nyní, kdy nehybné kameny jsou pozvednuty ze svých tak říkajíc "věčných míst" se dostala politika do pohybu. A minulý měsíc dávají pro to plno příkladů.

Jak by bylo možné dnes hodnotit situaci, pokud jde o tendence?

Domnívám se, že při trvajícím celkovém hodnocení mezinárodní situace jako složité, znepokojivé a občas nebezpečné - o čemž správně hovořili soudruzi - můžeme v ní zároveň vidět nové, povzbudivé příznaky.

Seřadil bych je chronologicky, i když v řadě případů to bude dosti relativní, protože zpravidla jde o procesy a jen zřídka o konkrétní události.

Nepřeháníme, řekneme-li, že velkou výhodou nám dalo jednostranné moratorium na jaderné výbuchy. Propagandistický efekt zde nebyl vůbec tím hlavním. Význam moratoria je především v tom, že se stalo jakoby materiálním symbolem nového myšlení, nové světové filozofie.

Nemohu říci, že v otázce moratoria jsme si počínali 100 % správně. Existovala období, kdy jsme sami na ně pozapomínali a nevyužívali všech možností. Celkem však tato akce není podložena jen propagandistickou prací, ale solidními politickými kroky. Projevovala se politická trpělivost, důslednost, pružnost, byla zajištěna potřebná korektura stanovisek.

V podstatě se prakticky podařilo zcela rozbít, takříkajíc, postoj Západu ke kontrole. Chtěl bych zvláště zdůraznit, že přece dlouhou dobu se otázka kontroly úspěšně využívala proti nám, s její pomocí blokovali i omezené akce v oblasti jaderných zkoušek.

Zmiňuji se tolik o kontrole ne proto, abych se chlubil. Chci prostě říci, že na tomto příkladu jsme se mnohému naučili. Přesvědčili jsme se, jak efektivní je přímé jednání. Nekonečně dlouho a mnoho lze hovořit o jaderném nebo jiném odzbrojení. Ale obrat v tomto směru nastane jen tehdy, kdy výzvy a hesla přejdou v konkrétní akce, směřující k dosažení výsledků.

To bych chtěl zvláště zdůraznit. Přesvědčili jsme se, že výsledků lze dosáhnout postupnou sérií kroků, které vedou k vytčenému cíli.

Za období, které uplynulo od našeho jarního setkání, jsme jako nikdy předtím jednali společně, koordinovaně a operativně. Jsem přesvědčen, že situace by byla nyní jiná, kdybychom včas nevystoupili s komplexem návrhů ke konvenčním zbraním a ozbrojeným silám. Budapeštská výzva nejvyšších představitelů našich stran a zemí - t. j. příklad schopností společenství pracovat na úrovni nejpokrokovější politické, možno-li tak říci, "technologie". Když jsme zjistili, že naše stanovisko ke konvenčním zbraním zaostává za koncepcemi, vytýčenými k jaderným a kosmickým zbraním, rychle jsme to napravili a dostali NATO do těžké situace.

Není nutno si zde dělat iluze: určitě si něco vymyslí, pravděpodobně opět něco z oblasti kontroly nebo prověrky, ale my musíme být připraveni je znovu předejít, připravit své návrhy tak, aby se míč opět dostal na polovinu NATO.

Jak chápete, věc vůbec není v získávání bodů. Je třeba je zatáhnout k serióznímu posuzování problému konvenčních zbraní, a zde se také orientovat na výsledky, na závažné celkové výsledky.

Čas je nyní drahý jako nikdy. Je zapotřebí neustálý pohyb: podívejte se, co se stalo ve Stockholmu. Hovořili jsme o tom také dnes na dopoledním zasedání. Tam přece situace do posledního momentu nevzbuzovala optimismus, dokud jsme všichni společně nevytáhli vřz, který se zabořil do banna jednání. Výsledek - značný úspěch, opravdu, značný úspěch. Je možné, že náš souhlas s inspekcí vytváří pro nás i některé problémy, ale politicky jsme vyhráli mnoho, možno říci, že jsme znatelně změnili politické ovzduší v Evropě.

Řekl bych to tak: bez úspěšného zakončení stockholmské konference by naše budapeštská výzva zůstala viset ve vzduchu. Je vám známo, že členské země NATO vůbec neprojevuji přání hovořit o snižování vojsk v Evropě. Naše pozice jsou však nyní silnější - můžeme reálně bojovat za Stockholm II, rozvinout v rámci celoevropského procesu velkou ofenzívu.

Každý z uvedených příkladů potvrzuje, že vždy když myslíme nově, využíváme neotřelé přístupy, dává to výsledky.

V minulosti jsme v naší předcházející praxi ne zřídka devalvovali pojem "iniciativy v našich rukou". Nyní jsme pochopili, že je v našich rukou jen tehdy, kdy to není statická iniciativa, ale dynamický proces, kdy se iniciativa stále přizpůsobuje situaci.

Jak se mi to jeví, byla nastoupena správná linie i v otázce zákazu chemických zbraní. Zde je zřejmý nemalý pokrok, ale věc si vyžaduje stálou pozornost a pohyb. Zde jsou bezesporu nebezpečné omyly. Je nutno působit velmi přesně, aby se otázka řešila bez ohrožení naší společné bezpečnosti. Je však zcela nutné zbavit se tohoto druhu zbraní, a socialismus - z humánních, morálních, politických, ideologických důvodů - musí být příkladem. Takové rezervy máme.

Zcela včas a správně jsme postavili otázku, týkající se upevnění režimu bezpečnosti jaderné energetiky. Úmluvy podepsané ve Vídni - to je také naše společné aktivum. Nehoda naší ponorky se nestala mezinárodním problémem, protože v tomto případě jsme se zachovali tak, jak to vyžadují podepsané úmluvy.

Slova a činy se u nás zde nerozcházejí a to upevnilo důvěru k nám.

Řeknu to přímo: je velmi špatné, že u nás dochází k tak těžkým haváriím, ale je dobře, že se zbavujeme chybně chápaného komplexu prestiže, otevřeně hovoříme o svých neštěstích. To je také projev nového myšlení.

Je možné jej spatřovat i v tom, jak široce jsme postavili otázku demokratizace mezinárodních vztahů. Připravenost Sovětského svazu zřít se jaderných zbraní a tím se vzdát statutu jaderné velmoci, vyjádřená v prohlášení soudruha Gorbačova z 15. ledna - t. j. bez nadsázky velký krok k nastolení skutečného demokratického vztahů v mezistátních vztazích.

Několik slov k našemu společnému návrhu, předloženému na probíhající zasedání Valného shromáždění OSN. Jak je vám známo, měli jsme pochybnosti, v jaké formě a jak s ním vystoupit. Vystoupilo se s kolektivním návrhem - v praxi společenství poprvé.

Všeobecná rozprava v OSN prokázala, že jsme postupovali správně. Byla stanovena priorita, kterou socialistické země věnují myšlence, koncepci, která má budoucnost. Myslím, že politická teorie se bude nevyhnutelně vyvíjet v tomto směru.

Začalo se dobře. Teď musíme pracovat aktivně.

Možná by to stálo za to - chtěl bych se speciálně na vás obrátit s takovou prosbou - seriózně promyslet dělbu práce i rozdělení úloh při rozpracování konkrétních směrů této koncepce. Přece každá z našich zemí má škálu teoretických poznatků a praktických zkušeností, v níž je nejvíce silná a autoritativní, kde má tradiční styky a kontakty, které jejímu mínění dávají v očích partnerů zvláštní váhu. Všechno to je třeba využít s maximálním prospěchem pro naši společnou věc.

Taková kooperace by mohla být koordinována pracovní skupinou. Tato skupina, vytvořená na reformálním základě, by kontrolovala postup konkrétních prací.

Mezinárodní bezpečnost - to není monopol socialismu, je to záležitost všech národů. Pro nás bude dostatečné, budou-li všichni vědět, že jsme navrhli řešení, že aktivně pracujeme na jeho uvedení do života a že jsme připraveni přijmout, podpořit každý rozumný prvek ve stanovisku jiných.

Drazí soudruzí ministři a kolegové, všichni jste byli v New Yorku a jak si myslím, pocítili jste změnu v náladě většiny delegátů Valného shromáždění. Světové společenství nazrává k přijetí důležité mezinárodní, řekl bych přímo, "reformy", schopné zvýšit úroveň všeobecné bezpečnosti. Náš společný návrh načrtává kontury takové reformy.

Zdá se, že bychom měli provádět pravidelné konzultace k hodnocení toho, jak se pokračuje v OSN s naší iniciativou, co je zapotřebí dále učinit konkrétně v každé etapě, aby se stala přitažlivou pro absolutní většinu zemí.

I zde jsme povinni pamatovat na výsledky, a to znamená, že je nutno brát v úvahu a věnovat pozornost názorům a stanoviskům všech zemí, nevyjímaje země NATO.

Vraťme se znovu k evropským záležitostem. Prohlášení o prioritě tohoto směru je podpořeno převzetím iniciativy.

Stockholm má hodně dopadů. Jedním z hlavních je: výhonky nového myšlení prorážejí¹ v západní Evropě. V rozhovoru se mnou v New Yorku nazval Genscher zakončení konference "vítězstvím rozumu", a belgický ministr - podle mého, on mluvil přímo z tribuny Valného shromáždění - poznamenal, že Stockholm byl velkou a v jisté míře samostatnou evropskou akcí, která se nekonala podle scénáře USA.

Jsou znetelné příznaky toho, že ve vzájemných vztazích mezi západní Evropou a Spojenými státy začala nová fáze. Atlantický konsensus dostává trhliny v hlavní otázce zahraniční a vojenské politiky svazku NATO: jak se chovat ke členským zemím Varšavské smlouvy. Aktivní politikou upevňování mírových struktur v Evropě napomáháme, aby západní Evropané hlouběji chápali rozdíl svých zájmů od amerických globálních snah.

Velmi důležité jsou i další věci: za každým, byť i nevelkým bojem, vyhraným ve Stockholmu, stojí naše soudružská vzájemná pomoc, ochota učit se jeden od druhého, za pochodu překonávat nejasnosti, dotvářet a zdokonalovat stanoviska. To jsou velké úspěchy i dobré zkušenosti.

Stockholm vyspravil cestu do Vídně, ale Reykjavík ji nově osvětlil. Je zcela jasné, že Vídeň proběhne pod vlivem sovětsko-amerického setkání na nejvyšší úrovni v silném, tak říkajíc, "magnetickém" poli formulace navržené S. M. Gorbačovem o osvobození našeho evropského domu od jaderných zbraní, jaderných arzenálů.

Jsme zajedno se svými spojenci v tom, že setkání ve Vídni je třeba provést v pozitivním duchu. Zaměřit se na konstruktivní, ofenzivní strategii a dynamickou pružnou taktiku, která by zajistila našim delegacím nezbytnou svobodu manévrování, aniž bychom ztratili ze zřetele strategické cíle.

Měli bychom podrobně projednat některé konkrétní otázky, spojené s vídeňskou schůzkou.

Za prvé: jak dostat na reálnou rovinu projednání našich budapeštských návrhů na snížení ozbrojených sil a konvenčních zbraní v Evropě? Myslíme, že situace poskytuje možnost přímo postavit otázku o projednání těchto návrhů v druhé etapě stockholmské konference. Musíme se poradit, jak lépe prosadit naše stanovisko.

Rozhovory v New Yorku ukázaly: myšlenka projednávání otázek odzbrojení v Evropě na "druhém Stockholmu" je blízké neutrálním a nezúčastněným zemím, a ostatně i některým evropským spojencům USA v NATO. V tomto smyslu se jednoznačně vyjádřili Chirac, Genscher, Andreotti a další.

Se vší pravděpodobností se budou země NATO snažit na samotné vídeňské schůzce bránit věcné diskusi k budapeštským návrhům. Na začátku budeme muset pravděpodobně prosadit stanovení rámce příštích jednání.

Zvláštní pozornost se bude samozřejmě věnovat otázce mandátu Stockholmu II. Svým obsahem by tento mandát mohl, jak se nám zdá, představovat soubor otázek, týkajících se bezprostředně odzbrojení i akcí navržených v Budapešti. Bylo by velmi důležité usilovat o úmluvu, týkající se paralelního projednávání opatření k odzbrojení i opatření k upevnění vojensko-strategické stability na Stockholmu II - usilovat o její zahrnutí do rozšířeného mandátu.

Chtěl bych vás informovat o tom, že minulý měsíc jsme se pokusili o navázání reformálního kontaktu se zvláštní skupinou pro konvenční zbraně NATO. Prostřednictvím Italů jsme dali na vědomí, že bychom mohli vyslat sovětského představitele do

Brusel s cílem vysvětlit návrh zemí Varšavské smlouvy na zasedání této skupiny. Protože Francouzi i Američané vystoupili proti přímému kontaktu tohoto druhu, nabízí Andreotti zprostředkovatelské služby Itálie.

V Římě proběhly zevrubné besedy o budapeštských návrzích. Z otázek, které kladli Italové, je zřejmé, že některá témata, soudruzi, musíme rozpracovat hlouběji, konkrétněji. Zvýšený zájem účastníků naší debaty vyvolala např. ta stanoviska budapeštské výzvy, kde se jedná o vojenských doktrínách obou spojeneckých svazků. Společným úsilím musíme zde rozpracovat stanoviska a odpovídající argumentaci.

Je nutné, abychom zaujali společné stanovisko k vídeňským jednáním o snížení ozbrojených sil a výzbroje ve střední Evropě. Spojené státy a některé země NATO jsou pro to, aby se dosáhlo nějaké úmluvy před projednáním našich budapeštských návrhů. Sdělili jsme Američanům přání zakončení těchto jednání, byť i jen se symbolickým pozitivním výsledkem.

Je však důležité, nestavět je do protikladu stockholmskému fóru a je velice důležité, jak zdůrazňuji, neblokovat možnost výrazného snížení ozbrojených sil a konvenční výzbroje v Evropě. Myslím, že pro nás má smysl pokračovat ve výměně názorů na tuto otázku. Někteří soudruzi již vyjádřili takový názor.

V rámci helsinského procesu neoprávněně zaostávají otázky rozvoje spolupráce v obchodně-ekonomické, vědecko-technické a dalších oblastech. Jak jsme se dohodli, je třeba tuto otázku zařadit ve Vídni do kontextu komplexního systému mezinárodního míru a bezpečnosti. Nové formy spolupráce, vyplývající ze současné technologické úrovně, vyžadují více nepředpojatých přístupů. Jak se nám to jeví, mohou se zde dobře uplatnit návrhy maďarských, československých a polských soudruhů o provedení ekonomického a vědecko-technického fóra.

Existují všechny předpoklady pro to, abychom na vídeňské schůzce zaujali ofenzivní stanovisko k lidským právům a kontaktům mezi lidmi. Zkušenosti z Ottawy, Budapešti, a to zvláště zdůrazňuji, z Bernu nám k tomu dávají dobrý východzí bod. Zdá se mi však, že jsme ne zcela a úplně využili politický kapitál, který jsme získali v Bernu.

Společný přístup spojeneckých států k vídeňské schůzce nám usnadňuje možnost prosazovat to, aby se schůzka konala na vyváženém základě ve všech směrech helsinského Závěrečného aktu a madridského výsledného dokumentu.

Pokračujeme v hledání co nejoptimálnějšího "modu vivendi" pro vztahy k různým organizacím a seskupením západoevropských kapitalistických států. Tuto myšlenku, vyslovenou soudruhem Gorbačovem před rokem v Paříži, podpořily všechny spojenecké státy.

Jak se věci mají?

Z místa se pohnulo institucionalizování oficiálních vztahů mezi RVHP a EHS. Probíhá to ponalu a podle všeho tomu brání a staví se proti tomu Američané. Zdá se, že se objevily některé možnosti meziparlamentních styků. Setrvačnost stereotypního myšlení zatím brání, aby vedení NATO vyjasnilo svůj vztah k organizaci Varšavské smlouvy. Nesmí nás to zneklidňovat.

Velký potenciál naší společné práce je soustředěn v oblasti bilaterálních vztahů k západoevropským zemím. Setkání a besedy s představiteli Anglie, Francie, NSR, Itálie, včetně rozhovorů v průběhu zasedání Valného shromáždění OSN prokázaly, že nechtějí, aby USA zničily vše, co bylo dosaženo v sedmdesátých letech při uvolňování napětí ve vztazích se socialistickými zeměmi. Moje dojmy, např. z nedávné návštěvy Kanady, to rovněž potvrzují. Podobně hovoří i mnozí moji kolegové, kteří také navázali kontakty s představiteli západních zemí.

Se zvláště příznivým ohlasem se setkávají naše činy u neutrálních a nezájímavých zemí. Postoj takových zemí jako Jugoslávie a také Finsko, Švédsko, Rakousko k závažným meziná-

rodním otázkám se značně přibližuje k našemu postoji. To otvírá nové možnosti, nové rezervy.

Každá z našich zemí má vlastní zkušenosti ze vztahů se západní Evropou. Zde by pravděpodobně bylo užitečné "rozdělit si úlohy".

Např. v době nedávné Papandreovy návštěvy v Sofii byla podepsána Deklarace o přátelství, dobrých sousedských vztazích a spolupráci mezi Bulharskem a Řeckem. Význam tohoto dokumentu jasně přesahuje dvoustranný rámec. Je to důležitá politická akce pro zachování míru a zajištění bezpečnosti na Balkáně a v Evropě.

Nebo jiný příklad: společné iniciativy SED, KSČ a SPD v otázkách vytvoření pásma bez chemických a jaderných zbraní v Evropě, a rovněž i energické prosazování myšlenky pásma bez chemických a jaderných zbraní na Balkáně rumunskými a bulharskými přáteli. Zajímavou práci v problematice upevňování důvěry v Evropě vykonávají polští soudruzi se sociálními demokraty NSR.

Podle našeho názoru je nutno použít diferencovaného přístupu k prosazování našich návrhů na přeměnu Středozemního moře v pásmo trvalého míru a spolupráce. Musíme hledat styčné body i společné jmenovatele se státy této oblasti.

Jak si všichni pravděpodobně vzpomínáte, navrhli jsme v OSN komplexní, postupný program mezinárodní spolupráce při mírovém dobývání vesmíru. Teď by bylo dobré dohodnout se na aktivnějším vystupování ve prospěch mírového vesmíru. Tento směr úsilí spojeneckých států by se stal důležitou podporou našeho společného boje proti americkým plánům na přenesení horečného zbrojení do vesmíru. A jestliže ještě relativně nedávno se tento problém jevil poněkud vzdálený, pak dnes, po Reykjavíku, jak bych chtěl zvláště zdůraznit, dostal tento problém vyhrocený, aktuální obsah a naplnil se konkrétním, životním smyslem. Máme dnes hodně silných argumentů, je třeba je energicky využívat.

Pro socialistické země má velký význam celý komplex otázek spojených s Čínou. Proto jsem zařadil do svého projevu, tak říkajíc "čínský odstavec", přesněji - informaci o stavu našich vztahů s touto zemí.

Pozitivně hodnotíme jejich dynamiku. Existují značné posuny, krok za krokem se odstraňují navrstvené nánosy.

Rozměry hospodářské spolupráce rostou. Nevidíme zvláštní překážky na cestě rozšiřování obchodních, vědeckotechnických a kulturních styků.

V politických záležitostech lze pozorovat záblesky pohybu. Za střídmě pozitivním hodnocením Číňany stanoviska Sovětského svazu, které bylo vyjádřeno v projevu soudruha M. S. Gorbačova ve Vladivostoku, jsou jasně vidět velké naděje. Na jedné straně jakoby Číňané nespěchali, na straně druhé vysílají signály.

Tak např. docela charakteristický fakt: při nedávném setkání v New Yorku se náš čínský kolega, ministr zahraničních věcí ČLR Wu-Süe-čchien s důraznou naléhavostí zajímal o možnost zveřejnit současně sdělení o obnovení jednání o pohraničních otázkách. Samozřejmě jsem souhlasil, jen jsem žádal, aby se to nestalo čtvrtou překážkou v našich vztazích. Dohoda o tom byla již dosažena, ale ze všeho se dalo vycítit, že Číňané mají krajní zájem, aby to bylo uveřejněno. Vycítili jsme: velmi chtějí, aby všichni věděli, že dochází k pohybu v sovětsko-čínských vztazích. V řadě ústředních problémů Čína postupně zaujímá stanoviska objektivně blízká našim. Je zřejmé, že ještě nebyly vytvořeny podmínky pro něco většího.

V naší diskusi v New Yorku řekl ministr zahraničních věcí Číny, že by Čína přivítala, kdyby bylo mezi SSSR a USA dosaženo dohody o strategických zbraních, o nemilitarizaci vesmíru, o raketách středního doletu atd. Současně vidíme, že Peking dosti aktivně rozvíjí vojenskou spolupráci se Spojenými státy a Japonskem.

Soudě podle všeho, čínská strana není zatím připravena k plnému rozvíjení politických vztahů se Sovětským svazem. Ministr zejména projevil zdrženlivost, pokud jde o výměnu návštěv ministrů zahraničních věcí SSSR a Číny. I když C. Weinbergra přijímali na dobré úrovni.

V souvislosti s kampučijskou otázkou vznesl ministr dotaz na náš vztah k Vietnamu. Fakticky nás přemlouval, abychom za -

stavili naši vojenskou pomoc poskytovanou této zemi.

Samozřejmě, že takto postavená otázka je zásadně nepřijatelná a nezbylo mi, než přímo odpovědět: "Mezi Sovětským svazem a Vietnamem existují známé vztahy a my je nehodláme nějak korigovat. Tyto vztahy mají charakter bratrského přátelství a spolupráce a takovými zůstanou i v budoucnosti".

Celkově je náš závěr následující: bez dramatizování existujících rozporů budeme provádět principiální linii na zlepšení vztahů mezi Sovětským svazem a ČLR. Chtěl bych vyjádřit naši vděčnost za pochopení a podporu této linie ze strany vedení spojeneckých zemí. Z naší strany si vážíme úsilí přátel o normalizaci a rozvoj vztahů s ČLR. Za velmi významné kroky považujeme i události, ke kterým došlo zcela v poslední době, mám na mysli nedávnou návštěvu v ČLR soudruha Jaruzelského a nadcházející cestu soudruha Honeckera a dalších soudruhů, svých kolegů.

Jestli dovolíte, vyslovil bych ještě několik názorů, na otázky, které nejsou přímo spojeny s evropskými záležitostmi, ale které jsou pro nás všechny nepochybně důležité.

Návrhy na upevnění míru, bezpečnosti a spolupráce v asijsko-tichooceánském regionu, se kterými vystoupil ve Vladivostoku soudruh Gorbačov, zaměřené do budoucna, harmonizují s pocity mnohých států této oblasti. Samozřejmě, reálného pokroku zde bude dosaženo jen obrovským úsilím, ale my pevně hodláme v tomto směru pracovat.

Určitě by bylo užitečné, kdybychom si důkladně a věcně vyměnili názory na problémy asijsko-tichooceánského regionu. Jestliže budou soudruzi souhlasit, bylo by možné se dohodnout na konzultativním setkání náměstků ministrů zahraničních věcí našich zemí k této problematice.

K Blízkému východu. Myšlenka mezinárodní konference a praktických kroků k její přípravě nesporně sílí. Je však zapotřebí ještě energičtějšího úsilí, aby byla tato věc postavena na praktickou půdu vytvořením přípravného výboru. Činnost výboru, jehož členy by byli stálí členové Rady bezpečnosti a zainteresované země, by přirozeně spojovala kolektivní úsilí a dvoustranné výměny názorů.

Radili jsme se téměř se všemi arabskými státy, s OOP, s řadou západoevropských států: většina - jedni opatrněji, druzí rozhodněji - se vyslovují pro.

Nyní neodmítají kategoricky - v přímém významu tohoto slova - možnost konference, dokonce ani Spojené státy americké a Izrael, i když se samozřejmě nezříkají separátních dohod. Tento dojem potvrdilo mé setkání se Š. Pérezem, které se uskutečnilo na jeho naléhavou žádost.

Mimochodem chci poznamenat, že Pérez znovu vznesl otázku obnovení diplomatických styků se Sovětským svazem a to i pod takovým zorným úhlem, jako by se tím prý odstranila málem jediná překážka kladená mezinárodní konferenci. Zdůraznili jsme, že kolem svolání konference se nemohou stavět předčběžné podmínky. Otázka obnovení našich styků s Izraelem zatím nestojí v praktické poloze.

Celkový obraz urovnání na Blízkém východě závažně komplikuje pokračující rozkol v řadách palestinského hnutí. Situace na Blízkém východě je skutečně výbušná a je třeba jednat, zvláště s přihlédnutím k faktoru iránsko-irácké války.

Tato válka nás všechny silně znepokojuje. Teď nemůže nikdo předpovědět do čeho vyústí, jestli nebude zastavena. Říkáme to Iráku a ten reaguje pozitivně. V poslední době jsme rovněž měli intenzivní kontakty s Íránem a hodláme v nich pokračovat.

Avšak výsledky se zatím nedostavují. Je tedy zapotřebí nového a nového úsilí. Jak je zřejmé, bylo by účelné využít možnosti Rady bezpečnosti. Promýšlíme kroky v tomto směru. To je mimochodem jedna z nemnoha otázek, v nichž nacházíme se Spojenými státy americkými určité vzájemné porozumění.

Samozřejmě, přivítali bychom jakékoliv vaše konstruktivní představy, týkající se tohoto abych tak řekl, nejednoduchého problému. Ale přitom považujeme za nezbytné zdůraznit: za podmínek, kdy se Írán otevřeně chystá k útoku hluboko do vnitrozemí Iráku, je veškeré přilévání oleje do tohoto ohně - mám na mysli dodávky zbraní Íránu - krajně nebezpečné, nežádoucí. My se toho zdržujeme, i když Íránci se na nás nejdnou obraceli s takovou žádostí.

Myslím, soudruzi, že jsme zajedno v názoru na nezbytnost hlubší součinnosti s hnutím nezúčastněných. V poslední době toto hnutí nesporně projevuje zvýšenou politickou zralost, stále jasněji vyjádřené antimilitaristické a antiimperialistické tendence.

Už jsme si s vámi vyměňovali názory na výsledky konference v Harare. Je zřejmé, že musíme všemožně napomáhat realizaci jejich návrhů a požadavků. Chtěli bychom, aby plánované setkání náměstků ministrů zahraničních věcí našich zemí pomohlo vypracovat konkrétní formy součinnosti v práci s hnutím nezúčastněných.

Na závěr několik praktických představ o dalším zdokonalování zahraničně-politické spolupráce v rámci Varšavské smlouvy. Náš svazek vznikl jako vojensko-obranný a jako takový nadále funguje. Ale v současné situaci radikálně vzrostly - a jistě ještě porostou - jeho, a to zdůrazňuji, politické funkce, jeho úloha jakožto generátora velkých mírových iniciativ, mechanismu pro realizaci mírumilovné zahraniční politiky bratrských stran a států.

Pochopitelně, rozsah a složitost úkolů, které před námi v tomto směru stojí, silně zvyšují význam koordinace a sladování našeho jednání v evropských a světových záležitostech, operativní výměnu zkušeností a informací.

Podalo se nám poněkud aktivizovat práci výboru ministrů zahraničních věcí, dát jí dynamičtější charakter. Myslím však, že rezervy ještě nejsou vyčerpány.

Užitečná praxe projednávání aktuálních otázek na úrovni náměstků ministrů zahraničních věcí může a musí rozšířit svůj tematický rámec. Podle našeho názoru je zapotřebí projednávat otázky upevnění míru a bezpečnosti v asijsko-tichooceánském regionu, v oblastech Blízkého východu a Středomoří, v práci s hnutím nezúčastněných, komplexu činnosti spojených zemí na Konferenci o odzbrojení v Ženevě a v humanitárních otázkách včetně lidských práv. Podle našeho názoru může přinést dobrý výsledek i spolupráce na úrovni expertů. Je zřejmé, že dozrála i otázka vytvoření skupiny expertů pro zpracování konkrétních stanovisek k mezinárodní spolupráci v boji s terorismem. Myslím, že v tomto směru musíme aktivizovat společnou práci. Za velmi užitečnou považujeme rovněž myšlenku bulharských soudruhů o zkoumání reakce zemí NATO na budapeštskou výzvu PPV a o rozpracování opatření k prosazování návrhů, které jsou v ní obsaženy. Přirozeně, že k posouzení mohou být navržena i jiná témata.

Stručně o vytvoření mnohostranné skupiny pro aktuální vzájemnou informaci. Diskutovala se tažy otázka o střídání místa její práce a tato otázka není vznesena poprvé. Myslím, že to není až tak velký problém a vyřešit ho ke všeobecné shodě nebude, soudruzi, těžké. Myslím, že jestli je zapotřebí rotace, domluvme se na tom, aby ke střídání docházelo. Přece nebudeme dělat tuto otázku problémem číslo jedna pro náš svazek. Moskva neaspiruje na to, aby se bezprostředně stala rezidencí této skupiny.

Při projednávání záležitostí našeho svazku nemáme právo zapomínat, že jsou v Evropě ještě socialistické státy, které do tohoto svazku nepatří.

Bylo by jistě užitečné popřemýšlet, řekněme, o těsnější spolupráci s Jugoslávií v klíčových mezinárodních otázkách. Objektívni možnosti pro to existují. Je rovněž v našem spo-

lečném zájmu, soudruzi, pokračovat v trpělivé práci k normalizaci a rozvíjení vztahů s Albánií. Myslím, že zde mnoho užitečného dělají naši přátelé, naši spojenci, a v této práci je třeba pokračovat. Jestli soudruzi mají k tomuto konkrétnější ideje, bylo by zajímavé si je vyslechnout.

Nyní, kdy shrnujeme výsledky důležité etapy naší zahraničně-politické činnosti a stanovíme si plány do budoucna, bych chtěl vyjádřit naději, že v plné míře využijeme nové příznivé možnosti další aktivizace a zvýšení efektivity naší spolupráce v oblasti zahraniční politiky.

Dovolím si osobní poznámku a doufám, že mě správně pochopíte: mezi námi se vytvořily, drazí soudruzi, výborné soudružské vztahy, kterých si já a moji soudruzi, moji kolegové, mimořádně vážíme. Vždy spoléhajíc na vaši kolegiálnost, chtěli bychom věřit, že i vy se opíráte o nás jako o spolehlivé partnery a upřímně zainteresované spolupracovníky. Jinak společně pracovat nemůžeme.

Jestli tomu tak je - srdečně vám děkuji.

Děkuji za pozornost.